

2-TOM, 6-SON

SOLIQ TIZIMI VA UNING SOLIQ OBYEKTIGA KO'RA TURLARI.

Norqulova Shahzoda

Termiz davlat universiteti Iqtisodiyot va Turizm fakulteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada soliqlarning jamiyatda amal qilishi bilan bog'liq barcha munosabatlarni o'zida aks ettiruvchi elementlarning o'zaro bog'liq holda bir-birini to'ldirish tartibida amal qilish jarayoni hisoblangan soliq tizimi va uning ma'lum turlari haqida batafsil ma'lumot berilgan. Bundan tashqari, soliq tizimi haqida so'z yuritilganda, aytib o'tishimiz joiz bo'lgan soliq tizimi va soliq solish tizimi tushunchasining bir-biridan farqi ham atroflicha yoritib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Soliq, tizim tushunchasi, iqtisodiyot, oborotdan, daromaddan va mulklar qiymatidan olinadigan soliqlar, soliq solish tizimi, Oliy majlis, soliq to'lovchilar, davlat, bozor iqtisodiyoti.

**НАЛОГОВАЯ СИСТЕМА И ЕЕ ВИДЫ ПО ОБЪЕКТУ
НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ**

Аннотация: В данной статье представлена подробная информация о налоговой системе и ее конкретных видах, которые рассматриваются как процесс взаимодополняющих элементов, отражающих все отношения, связанные с применением налогов в обществе. Кроме того, говоря о налоговой системе, допустимо упомянуть, что подробно разъяснена разница между понятиями налоговой системы и системы налогообложения.

Ключевые слова: Налог, понятие системы, экономика, налоги с оборота, доходы и стоимость имущества, система налогообложения, Верховное Собрание, налогоплательщики, государство, рыночная экономика.

TAX SYSTEM AND ITS TYPES ACCORDING TO THE TAX OBJECT

Abstract: In this article, there is detailed information about the tax system and its specific types, which are considered to be the process of mutually complementing the elements that reflect all the relations related to the application of taxes in society. information is provided. In addition, when talking about the tax system, it is permissible to

2-TOM, 6-SON

mention that the difference between the concepts of the tax system and the taxation system has been explained in detail.

Key words: Tax, concept of system, economy, taxes on turnover, income and property value, taxation system, Supreme Assembly, taxpayers, state, market economy.

Iqtisodiyotda amal qiladigan har qanday munosabat tizim shaklida amal qiladi. Munosabatlar ichki elementlarining o`zaro bog`liq, bir-birini to`ldirgan shaklda amalga oshishi tizim deyiladi. Tizimning asosiy sharti bu uning elementlarining ikki va undan ko`p bo`lishi va ularning o`zaro bog`liq holda tizimning faoliyatini ta`minlashdan iborat. Shu boisdan ham tizim bosh kategoriya va munosabat sifatida mavjud, balki uning elementlarining har biri ham tizim sifatida amal qiladi. Boshqacha qilib aytganda, tizim kichik elementlarni o`zida jamlagan yig`ma tushuncha hisoblanadi. Masalan, soliq tizimi soliq siyosati strategiyasi, taktikalar va konsepsiya kabi elementlarni qamrab olib, soliq siyosatining o`zi ham uning elementlari ham tizim shaklida mavjud bo`ladi. Soliq siyosatining elementi bo`lgan strategiya ishlab chiqarilish, amalga oshirilish, takomillashtirish kabi elementlardan tashkil topadi. Demak, biron bir jarayonni tizim sifatida o`rganish birinchidan o`sha tizimning mohiyatini tushunishga yordam bersa, ikkinchidan uning qirralarining bog`liqlik darajasi aniqlanadi.

Shunday qilib, tizim tushunchasi munosabatlarni ta`riflashda bosh kategoriya sifatida uyg`unlashtiruvchi vazifasini o`taydi va shu tufayli ham tizim tarkibiga kiruvchi barcha elementlarni bitta joyga to`playdi.

Soliq tizimi tushunchasini soddaroq qilib izohlaydigan bo`lsak, mohiyati jihatidan bir xil bo`lgan va markazlashgan pul fondiga tushadigan soliq turlarining yig`indisiga aytiladi. Soliq tizimini soliq obektiga qarab quyidagi guruhlariga bo`lishimiz mumkin:

- ✓ oborot qiymatidan olinadigan soliqlar;
- ✓ daromad qiymatidan olinadigan soliqlar;
- ✓ mulklar qiymatidan olinadigan soliqlar;

Oborotdan olinadigan soliqlarga ko`shilgan qiymat solig`i, aksiz solig`i, konlardan foydalanganligi uchun solig, bojxona boji kiradi. Daromaddan olinadigan soliqlarga foyda solig`i va daromad solig`lari kiradi. Mulklardan olinadigan soliqlarga mol-mulk va yer soliqlari kiradi.

Biz avvalo soliq tizimi va soliq solish tizimi tushunchalarni bir-biridan farqini bilishimiz zarur. Bu yerda nazariy jixatdan soliq tizimi soliqlar yig`indisi tushuniladi. Soliq solish tizimi esa tashkiliy jixatdan, tuzilish usullari yig`indisi tushuniladi, Ya`ni soliq solish tizimi amaliy uslublar yig`indisidir

2-TOM, 6-SON

Ma`lumki, soliqqa tortish tizimi soliq tizimi tarkibini tashkil etib, soliq tizimiga nisbatan tor tushuncha sanaladi. Sababi shundaki, soliq tizimi soliqqa oid barcha munosabatlarni qamrab olsa, soliqqa tortish tizimi esa soliqlarni undirish bo'yicha iqtisodiy-huquqiy munosabatlarni o'z ichiga oladi. Shu jihatdan soliqqa tortish tizimi qonun chiqaruvchi hokimiyat tomonidan qonun yo'li bilan belgilangan hamda ijro hokimiyati tomonidan soliqlarni tashkil etish usullari, elementlari va tamoyillari majmuasidan iborat.

Demak, davlat qonunchiligida belgilab qo'yilgan normalarga asoslanib, hamda ijrochi idoralari tomonidan undiriladigan soliqlarni tuzilish usullari, elementlari va tamoyillari yig'indisiga soliqqa tortish tizimi deb ataladi.

Xulosa qilib aytganda, soliq tizimi ma`lum sharoitda davlatning foydasi uchun undiriladigan soliqlar majmuidir, ularni yig'ib olish yo'llari va usullarining tashkil etilishidir. Soliqlar davlatning paydo bo'lishi bilan bog'liqdir. Mamlakat iqtisodiyotining rivojlanishida soliq tizimining ahamiyati katta. Chunki, hozirga qadar davlatning funksiyalarini bajarish uchun lozim bo'lgan moliyaviy mablag'larni shakllantirishning soliqlardan boshqa usuli jahon amaliyotida qo'llanilgan emas. Demak, hukmron kuch sifatida davlat mavjud ekan, moliyalashtirish usuli sifatida soliqlar amal qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. https://vaqt.ucoz.com/publ/iqtisod_va_moliya/o_zbekistonda_soliq_byudjet_siyosat_i_va_soliq_tizimining_xususiyatlari/28-1-0-278.
2. Xudoyqulov Sadirdin Karimovich. Moliya va soliqlar. O'quv qo'llanma. Toshkent – 2020.
3. Elbayeva muqaddas rashidovna. Soliq tizimida soliq risklarini boshqarishni takomillashtirish. Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi AVTOREFERATI. Toshkent shahri–2023-yil.
4. A. V. VAHOBOV, A. S. JO'RAYEV. SOLIQLAR VA SOLIQQA TORTISH. O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi tomonidan darslik sifatida tavsiya etilgan. «SHARQ» NASHRIYOT-MATBAA AKSIYADORLIK KOMPANIYASI BOSH TAHRIRIYATI TOSHKENT—2009.
5. «O'zbekiston respublikasining soliq kodeksi» 30.12.2019 yil.
6. O'zbekiston respublikasi oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi mirzo ulug'bek nomidagi O'zbekiston milliy universiteti iqtisodiyot fakulteti. «Moliya va soliqlar» ma`ruzalar kursi. Toshkent – 2012 yil.

